

Лешек КОЛАКОВСЬКИЙ¹

(Польща)

(1927–2009)

ФІЛОСОФСЬКИЙ СПІР КРОЛИКА З ОДУДОМ ПРО СПРАВЕДЛИВІСТЬ

Казка

Цю казку у формі вигаданого спору Кролика з Одудом написав видатний польський філософ Лешек Колаковський. У ній Кролик промовляє мовою емоцій, а Одуд, удаючись до парадоксів і залізної логіки, збиває співрозмовника з пантелику. Текст призначений для вдумливих підлітків, здатних оцінити вишуканість логічної думки, буде цікавий він і дорослим, особливо в нинішніх українських реаліях.

Переклала з польської Наталя СИДЯЧЕНКО.

Переклад за виданням:

Варшава: Мухомор, 2009.

КРОЛИК: Знаєш, друже, якого висновку я дійшов? Скажу тобі: немає у світі справедливості.

ОДУД: Навіщо ти говориш такі жадливі речі? Як це спало тобі на думку?

КРОЛИК (*гірко плачучи*): Позавчора вранці якісь два чоловіки вбили — сокирою зарубали — мого любого дядечка. Мене теж хотіли зарубати, але я втік.

ОДУД: За що? З якої причини?

КРОЛИК: Без жодної причини, так просто, розваги ради.

ОДУД: Здається мені, що ти впав у суперечність. Говориш, що «без причини», і зразу ж по тому — «розваги ради». То все ж була причина: вони хотіли розважитись, убиваючи твого дядька.

КРОЛИК (*далі плачучи*): Але ж це не причина — «розважитись».

.....
¹ Лешек Колаковський — видатний польський філософ, фахівець з історії філософії та філософії релігії, есеїст, публіцист. 1968 року, через переслідування комуністичним режимом емігрував із Польщі, жив і викладав у Канаді, США, Великій Британії. З 1991 р. — дійсний член Польської Академії наук.

ОДУД: Така самісінька, як кожна інша. Люди роблять безліч речей розваги ради. І кролики, й одуди також, щоб ти знав.

КРОЛИК: Можливо, але погодься: вбити мого дядечка, щоб розважитися — причина нища!

ОДУД: Так, але то інша річ. Ми ж говоримо про те, чи була причина. Відтак скажи: з чого ти зробив висновок, що у світі немає справедливості?

КРОЛИК: Із того, що їхня, отих гевалів, причина суперечить справедливості. Ти ж не скажеш, що вбити мого дядечка — вчинок справедливий?

ОДУД: Але ж люди, і кролики, й одуди, роблять багато дивних речей. Чому танцювати ради розваги має вважатися чином справедливим, а вбити дядечка — несправедливим? А коли кролик скубе траву, це справедливо?

КРОЛИК: Але ж трава не переймається тим, що її скубуть: вона не відчуває при цьому болю.

ОДУД: Звідкіля ти знаєш?

КРОЛИК: Так кажуть.

ОДУД: Кажуть, утім, може й помиляються, і трава, ймовірно, страждає не інакше, ніж твій убитий дядечко?

КРОЛИК: Але кролик не може жити і не їсти трави.

ОДУД: Правда, але чи з цього випливає, що їсти траву — це справедливо? А може ті хлопці, що вбили твого дядечка, мусили таке зробити, тож їхній вчинок був справедливий?

КРОЛИК: Навіть якщо їсти траву є несправедливо, це тільки підтверджує мою загальну теорію: у світі немає справедливості, це факт.

ОДУД: Тепер ти лишень говориш про підтвердження фактів, про те, що можна їх підтвердити, просто споглядаючи на світ. Але звідки відомо, що це несправедливість — убити твого дядька?

КРОЛИК: Бо це й так ясно: дядечко не заслуговував, щоб його вбили.

ОДУД: Ах так? А чи трава заслуговує, щоб її скубли?

КРОЛИК: Не знаю: можливо, про справедливість або несправедливість доречно говорити лише тоді, коли хтось на неї заслуговує або не заслуговує.

ОДУД: Може й справді стосовно скубання трави про справедливість чи несправедливість говорити недоречно. Але чому ти стверджуєш, що твій дядечко не заслуговував на вбивство?

КРОЛИК: Бо то була кривда, заподіяна, як йому, так і мені.

ОДУД: Здається мені, що ти повторюєш те саме іншими словами. Коли говориш «кривда», то знову кажеш, що це несправедливо.

КРОЛИК: Так, кажу, то й що?

ОДУД: Ти кажеш, що немає на світі справедливості. Це означає, що всі вчинки людей, а також кроликів і одудів, є несправедливими, тобто вони комусь завдають кривди. Але ж оті хлопці, що вбили дядька, собі кривди не заподіяли, бо мали з того розвагу. Отже, для них це був учинок справедливий?

КРОЛИК: Але вони вчинили зле!

ОДУД: Отже, щоб твою теорію підтвердити, спершу треба встановити, що таке погано, а що таке добре, а після того дослідити, чи все, що роблять люди, кролики й одуди, є поганим.

КРОЛИК: Та ж кожен знає, що таке добре і що таке погано.

ОДУД: Ні. Не так, не кожен знає. Деякі видатні філософи, навіть більшість із них, вважають, що коли ми говоримо: це добре, а те погано, — то не говоримо про жодні факти, а лише виражаємо наші почуття.

КРОЛИК: Як це? Тож згідно з тими філософами не можна сказати, що вбити мого дядечка, то було зле?

ОДУД: Можна сказати, йдеться тільки про те, аби ми пам'ятали, що говоримо не про факти, а про наші почуття. Наші висловлювання на зразок того, що вбити твого дядька — це було погано, допустимі, але вони не мають сенсу, бо їх не можна підтвердити фактами.

КРОЛИК: Як? Хіба це не факт?

ОДУД: Ні. Наприклад, пан Сократ зовсім іншої думки, а він вважається дуже мудрим.

КРОЛИК: То запитаймо пана Сократа. Це важливо, бо йдеться про вбивство мого дядечка.

ОДУД: Але ж, здається, пана Сократа немає в живих.

КРОЛИК: А хіба неможливо, попри це, його запитати? Спробуймо.

ОДУД: Мабуть, можливо, але це дуже складно і ми цього не вміємо.

КРОЛИК: Тобто ми мусимо слухати пана Аувера? А він ще живий?

ОДУД: Ні, його вже теж немає. Але на світі є багато інших філософів, власне, значно більше, ніж треба.

КРОЛИК: І що вони кажуть?

ОДУД: Одні те, інші — се.

КРОЛИК: Отже, ми нічого не знаємо. Тож тримаймося того, що нам видається розсудливим. Відтак я кажу, що немає у світі справедливості й що це є факт, мій Оуде.

ОДУД: Хай і так буде, мій Кролику.

Р. С. Цей спір попросила мене записати моя донька Агенєшка. А хто має рацію, того ми не відаємо.